Bene Zoltán

Újra az elfeledett faluban

Részlet az *Igazak* című, készülő regényből

A nővérem autójával érkeztem. Az úton végig a The Cure 2011-es *Bestial Live* című koncertalbumát hallgattam. Péntek volt. Friday I'm in love. Az elfeledett falu kezdetét ezúttal sem jelezte semmi. Az egyik, hajdan a helységnévtáblát tartó, kopottas, ám még mindig ezüstszínű alumíniumoszlop továbbra is állt, megtépázott borostyán burjánzott rajta. A falu két utcájának kereszteződésében tovább omladozott az aprócska kápolna, mellette a polgármesteri hivatalon a lakat és a bolt ajtaján a lehúzott rács még rozsdásabb volt, mint legutóbb. Mindent majdnem ugyanolyannak láttam, mint az előző három látogatásom alkalmával, csak, ha lehetséges, még inkább elhanyagoltnak és elhagyatottnak. Valahányszor jövök, mindannyiszor meg kell állapítanom, hogy egyre kihaltabb és kihaltabb az elfeledett falu.

Júlia házát, a falu legnagyobb épületét magas téglakerítés övezte, rajta fémkapu. Jól emlékeztem rá, könnyen megtaláltam. Egészen a bejáratnál parkoltam le. Alig szálltam ki az autóból, a kapu kinyílt.

– Hallottam a kocsi hangját – mondta Júlia.

– Remélem, nem zavarok.

– Örülök, hogy újra látom.

– A könyvet még nem hoztam vissza – szabadkoztam.

– Annyi baj legyen.

– Dolgozom vele – emeltem föl a laptoptáskát. – Szívesen meg is mutatom, mire jutottam eddig. Bár nem jutottam valami sokra.

– Jó, örömmel megnézem.

Júlia előre engedett. A könyvtárszobába mentünk, ahogyan korábban is mindig.

– Kér egy kávét, esetleg? – kérdezte.

– Az jólesne – válaszoltam.

– Főzök. Addig rakja össze a gépet, amit hozott – mutatott egy asztalkára. Észre sem vettem előző látogatásaimkor ezt a biedermeiert mímelő asztalkát.

Bene Zoltán (1973) író, szerkesztő, az MMA Művészeti Ösztöndíj Programjának ösztöndíjasa (2019–2022).

Két oldalán és fölötte könyvespolcok, rajta art déco lámpa, előtte tonettszék, a széken népies hímzésű párna. Megejtőnek éreztem az eklektikát. Júlia egész háza olyan sajátosan eklektikus volt, hogy az már-már jól átgondolt, egyedi stílusnak hatott. Ettől elérzékenyültem. Azt hiszem, az első pillanattól kezdve éreztem valami ehhez hasonlót, csak nem tudatosult bennem.

A lány hamarosan visszatért, két csésze kávéval. A tálcát, amelyen hozta, a biedermeier asztalkára helyezte.

– Lakik itt még valaki? – kérdeztem a feketét kevergetve.

– A faluban? – Júlia belekortyolt a tűzforró kávéba. – Vagy ezen a környéken?

Magam sem tudtam, mire is vonatkozott a kérdésem, ostobán bámultam a csészémet, és hallgattam.

– Többnyire teljesen egyedül vagyok itt, a falu szélén. Néha azért megjelennek emberek – jelentette ki.

– Tehát mégsincs állandóan és egészen egyedül a településen, amióta elmentek…?

– A faluban talán úgy tucatnyian, de legföljebb húszan élhetnek rajtam kívül. Bár én, ahogy említettem, hetekig nem találkozom senkivel. Többnyire fura figurák jönnek ide, csak úgy fogják magukat, és beköltöznek a jobbacska házakba. Egyiket-másikat egészen pazarul fölújították annak idején. Azokból kifeszegetik az ablakokat, ajtókat, és eladják. Meg a cserepet a tetőről. Néha jön egy-egy teherautó öt-hat emberrel, leszedik a cserepet néhány házról, utána elhajtanak. A vasat is elviszik. Majdnem mindent, ami fém.

– A helységnévtábla egyik oszlopa még megvan – jegyeztem meg teljesen fölöslegesen.

– Bizonyára elkerülte a figyelmüket.

– Amikor elmentek a németek meg a hollandok, nem adták el az ingatlanjaikat?

– Ezt nem tudom. Vélhetően nem. Nyilván nem vette volna meg senki. Nem gondolja, hogy ide nem fektetne be egyetlen épeszű ember sem? Ízlik a kávé?

Nem, nem ízlett. Valami kellemetlen mellékízt éreztem rajta. Ennek ellenére buzgón bólogattam. Pedig néhányszor megfogadtam már magamban, hogy apró-cseprő ügyekben nem füllentek senkinek, kiváltképpen nőnek nem.

– Nemrég szoktam rá – mesélte Júlia. – Olvastam a kávézásról sokat, hát egy napon úgy döntöttem, kipróbálom. Magáért a löttyért, őszintén szólva, nem rajongok, a szertartás viszont lenyűgöz.

Elmosolyodott. A két fölső metszőfoga között nagyobbacska rést vettem észre. A fogai különben aprók és fehérek voltak.

– Nem fél? – kérdeztem. – Nem akarták még bántani?

– Előfordult már, hogy féltem – ismerte be. – Pedig sosem próbálkozott senki. Semmivel. A kerítésemig, azaz a téglafalig néha eljönnek, olykor a kapu előtt álldogálnak, egyszer-kétszer be is kopogtatnak, cigarettát vagy pénzt kérnek. Cigarettát nem tudok adni, pénzt már adtam. Betegeknek tűnnek.

– Alighanem drogosok vagy alkoholisták – jegyeztem meg.

– Nyomorult életük van, az biztos.

Néztem ezt a fiatal nőt, aki a nyomorult életről beszél. Bárki a városban annak látná azt is, ahogyan ő *tengeti* a napjait. Fürkésztem az arcvonásait. Szép volt. Nem föltűnően, csak szép.

– Megmutatom, min dolgozom – szóltam rekedten, kiszáradt szájjal. Kinyitottam a laptopot, bekapcsoltam. Amíg fölállt a rendszer, Júlia egyenletes, nyugodt lélegzését hallgattam. Én ritkán lélegzem egyenletesen. Többnyire kapkodom a levegőt. Ha nincs rá semmi kézzel fogható okom, akkor is.

– Fölolvasná? Még sosem olvasott nekem senki sem hangosan – kérte.

Fölolvastam Igaz Gergely történetét 1818. január 1-ig, majd mindazt, ami január 1-jén történt vele, végül a január 2-ai bejegyzéséből rekonstruált eseményeket.

– Kíváncsi vagyok a folytatásra – mondta, amikor befejeztem. – Hogy boldogan élnek-e majd Annával.

– Attól tartok, sokáig nem.

– Igen, én is ettől tartok. Úgy érzem. Nagyon nehéz olvasni a naplót?

– Meglehetősen – miközben kimondtam a szót, ijedten vettem észre, hogy a kezem a kezén nyugszik. Nem húzta arrébb.

– Kíváncsi vagyok a városra is, amiről szól – mosolygott rám. – Bár már biztosan nem olyan, mint amilyennek elképzelem. Ahogyan írja is, hogy sokat változott az eltelt kétszáz évben.

Kicsit elgondolkozott, majd hozzátette.

– Habár, végső soron mindaz, amit leír, olyan sokat nem segít abban, hogy elképzeljem a helyszíneket. Pontosan… Élethűen…

– Bízom az olvasó fantáziájában – vontam meg a vállam. – Nem akarom gúzsba kötni… Na, persze ha lesz egyáltalán olvasója valaha is…

– Nekem fölolvashatja, kíváncsi vagyok rá. Szeretem a történeteket.

Ez tagadhatatlanul jólesett, ez a fölajánlás.

– Márpedig én a történetet írom le – mosolyogtam. – Ennyire szerződtem önmagammal. A környezetet csak minimálisan ábrázolom. Amennyire szükséges. Az ősöm sem bíbelődött hosszas és aprólékos leírásokkal. Végtére is naplót írt, minden bizonnyal pusztán saját magának.

– Én szeretem a leírásokat, bár azzal sincs bajom, ha a történet erősebb és hangsúlyosabb, mint a leírás. Nem sokat tudok a világról, de azt többnyire történetekből tudom. Könyvekből.

– Az ősöm naplója nyomán írt történetből nem biztos, hogy sok hasznosat fog megtudni…

– Nem igazán tudom, mi hasznos és mi nem.

Még mindig a kezén nyugodott a kezem. Sokáig ültünk hallgatagon, moccanatlan. Éreztem, ahogyan lélegzik. Talán még a szívverését is. A vér áramlását a bőre alatt.

Nehéz fölidéznem, mi történt. Talán egy óráig is ültünk a biedermeier asztalka mellett szótalan, a kezem Júlia kezén. Egy óráig, igen, ha keveset nem

mondok. A laptop képernyője elsötétült, aztán a ventilátor zúgása is elcsöndesedett. Ősz lévén korán sötétedett. Ültünk a félhomályos könyvtárszobában, nem moccantunk, a lány keze az asztal lapján, az én kezem a lányén. Még csak zsibbadást sem éreztem. Még a vérem áramlását sem. Csak az ő vérének lüktetését. Egyenletesen. Sosem hittem, hogy éber állapotban képes vagyok ilyen hosszú mozdulatlanságra. Néha, amikor rám tör valami meghatározhatatlan, szorongató reménytelenség, csak fekszem, és bámulom a plafont vagy a lábamat, úgy érzem, semmi esély soha többé semmire, hogy véglegesen és végérvényesen araszolok, mit araszolok, egyre gyorsuló léptekkel igyekszem a semmi felé, miközben inkább távolodnék, menekülnék, csakhogy nincs hová, nincs egerút, nincs menedék, nincs értelme és célja semminek, a földi élet csak egy véletlen baleset, amelyben a papucsállatkától a gorillákig, az amőbától az emberig nincs az égvilágon semminek jelentősége és valódi tétje, és olyan erősen tör rám a rettegés, hogy alig kapok levegőt. Olyankor vagyok hasonlóan hosszú ideig mozdulatlan. Talán a rettegés dermeszt meg. Júlia mellett azonban nem éreztem szorongást, nem éreztem sötétséget, csak halvány, derengő, melengető fényt. Napfényt, talán. Nem tudom. Ilyen romantikus dolgokat.

– Nekem nincs élettapasztalatom a szó szoros értelmében – törte meg a körénk avasodó csöndet.

– A könyvekből is ki lehet azt nyerni – mondtam, miután nagy nehezen szólni bírtam.

– Ebben bizakodom – felelte.

Eleredt az eső. Olyan hirtelen, mintha egy csapot nyitottak volna meg odafönn. Az esőcsöppek doboltak az ablakokon.

– Egyszer szívesen megmutatom a várost, ahol élek – javasoltam.

– És ahol Igaz Gergely élt kétszáz éve.

– Igen. Bár az talán egy másik város volt. Az árvíz előtti.

– Sokat olvastam a szegedi nagy árvízről.

Igen, gondoltam, vélhetően többet tudsz róla, mint én.

– Itt maradhatok a hétvégére? – csúszott ki a számon.

– Igen.

Egyszerre megéreztem, mennyire zsibbad a lábam, mintha egy hangyahadsereg gyakorolná a masírozást föl s alá a bőröm alatt.

– Éhes…? Illetve, éhes vagy?

Egészen közelről nézett az arcomba. A szeme is szép, ezt meg kellett állapítanom.

– Én vagyok a nő, fölajánlhatom a tegezést.

– Hogyne, hogyne.

– Éhes vagy?

– Éhes. Vagyok.

Kézen fogva vezetett maga után. A konyhába. Nehezen lépkedtem, nem éreztem a lábam. Minden olyan másnak tűnt. Nem a zsibbadás miatt, vagy ki tudja, talán azért is. Nem akartam semmiféle pózt magamra ölteni. Sem a haverét,

sem a médiamunkásét, sem a szkeptikusét, sem a cinikusét, sem az értelmiségiét – semmilyet. Akkor most ki fog derülni, hogy milyen is vagyok, suhant át rajtam. Meglehet, semmilyen.

Egyszer három évig éltem együtt egy nővel. Teljesen átlagos nő volt, átlagos adottságokkal. Szeretett utazni. Én annyira nem szerettem, de különösebb erőfeszítésembe sem került vele tartani. Három közös nyár, három közös nyaralás, közben néhány hosszú hétvége. Pózolás az önkioldós fényképezőgép előtt, különféle turisztikai nevezetességeknél, többnyire egymásba karolva. A harmadik év végére aztán végérvényesen csak a pózolás maradt. Amikor kidobtam a lakásomból az egyetemista albérlőket, és hazaköltöztem, arra jutottam, nem is emlékszem másra az együtt töltött időből, csak a pózokra. Mindenféle természetesnek ható és természetellenes pózokra. Később az egyik közös ismerősünk mesélte, hogy a nő (úgy emlegette, hogy az *exem*, ami idegesített) nem sokkal a szakításunk után összejött egy kétkezi munkással vagy mesteremberrel, vagy ilyesmivel, és mindenkinek áradozott, mennyire jó végre nem értelmiségivel lenni. Mennyivel könnyebb és egyszerűbb. Arra gondoltam, talán úgy érti, hogy pózmentesebb. Mindenesetre az a kapcsolata sokkal rövidebb ideig tartott, mint ameddig velem volt együtt, amiből arra következtettem, mégsem a póz lehet a kulcsszó ebben a tekintetben. Mindenki pózol, a mesterember is, legfeljebb más módon. Nem föltétlenül természetesebben. A lényeg azonban az, hogy miközben Júlia után imbolyogtam a konyha felé az elfeledett falu legszélső házában, olyan érzésem támadt, megszabadultam a pózoktól. S ha nem lepett volna meg ez az érzés, talán sem Igaz Gergely, sem Igaz Gerő, sem a saját történetemet nem írnám le. Pedig egy ideje azon vagyok, hogy megtegyem.

– Állítólag az első és az utolsó mondatok a legfontosabbak – mondtam.

– Ezen sosem gondolkodtam még – válaszolt Júlia. Tudta, mire gondolok. Hogy nem az ember gyerekként kimondott első és a halál előtti utolsó mondatáról beszélek, hanem a regényekéről.

– García Marquez vélekedik így, azt hiszem.

– Nem olvastam tőle semmit.

– A *Száz év magány*, ha jól emlékszem, a hatvanas évek végén jelent meg. Magyarul nagy valószínűséggel 1970 után.

– Nincs meg a könyvtáramban.

– El fogod olvasni. Elhozom. Tetszeni fog. Azt hiszem.

– Elolvasom, ha szerinted érdemes. Bár ez az első és utolsó mondat szerintem csak süket szöveg. A türelmetlen embereknek biztosan fontos az első, az utolsó meg talán azoknak, akik imádnak idézgetni. Én olvasni szeretek. Azt szeretem, ahogyan kibomlanak a dolgok. Egyszerű hasonlat ugyan, mégis használom: mint ahogy egy virág kinyílik.

Nem kértem, hogy fejtse ki bővebben. Kenyeret szelt, felvágottat vett elő a hűtőszekrényből, paprikát, vajkrémet, tányérokat, kést. Nekiláttunk enni. Nem tudtam, miként lesz tovább. Képtelen voltam elképzelni, milyen lenne Júlia az én közegemben. És hogyan viszonyulna hozzám, ha a saját, megszokott

életemben szembesülne velem. Jóllehet azzal sem lehettem még egészen tisztában, hogy itt, az elfeledett faluban hogyan.

Evés közben az elfeledett faluról beszélgettünk. A romantikájáról. Ami nem is igazán romantika, vagy ha mégis, hát a tragikus fajta. Erről jutott eszembe Bobda, a partiumi település, a magyar–román–szerb hármashatár közelében, a festőien lepusztult körtemplomával. Nem tudni, miért éppen oda építették a templomot, már akkor sem voltak katolikus hívek, amikor épült. Legalábbis az atya, akivel az interjút készítettem, ezt mondta.

Kilométerekről látni a kupolát, az állapotát azonban csak akkor, miután a közelébe érkezett az ember. Az ezüstösen csillogó borítás nagy foltokban hiányzik, úgy hámlott le a korhadó deszkákról az elmúlt évtizedekben, akár leégett ember hátáról az elhalt bőr. Csoda, hogy a tetején a kereszt még ilyen jól bírja. Sok kisebb, esetleg egy nagyobb vihar valamikor nyilván megemelte az egész tetőzetet, ezt a pazar félgömböt, s jó fél méternyit odébb taszította. Mikor ott jártam, még nem zuhant le. Még csak „csálén állt". Ha majd egy, a szokottnál erősebb széllökés ismét belekapaszkodik, s a bejárat fölötti tornyokra löki, végleg megpecsételődik az épület sorsa. A bejárat két oldalán emelkedő harangtornyok közül az egyik már régóta csonka, hajdani kupolájának nyoma sincs.

Románajkú fiatalasszony nyitotta ki előttünk a kovácsoltvas kerítés kapuját. Valójában a nagymamája a kulcsok őrzője, de egy ideje nincs jól. Nem, ő nem beszél magyarul, nem is tudja, van-e még magyar a faluban a nagyanyján kívül.

– Nem tudni, miért éppen ide építették a templomot, már akkor sem voltak hívek – ismételgeti az atya. – Kegyúri templom, nem része, nem is volt soha az egyházszervezetnek. Mikor elvették a családtól, az állam tulajdona lett, s amikor, a forradalom után, visszaadták volna, a család nem tudott vele mit kezdeni, mert rengeteg pénz kellene, tengernyi pénzre volna szükség… – megvonja a vállát.

Így lett senkié, állapítottam meg szomorúan, így vehette birtokba a pusztulás.

Az esztergomi bazilika kicsinyített mását, egy, nevezzük így, Esztergom Minort álmodtak ide a bobdai és csávosi Csávossy bárók, akik az Endrődyektől vásárolták a csávosi birtokot, valamikor a kiegyezés idején. Végül Csávossy Gyula valósította meg az álmot, 1908-ban: Esztergom Minor elkészült.

– Holott már akkor sem voltak itt hívek – mondogatja az atya, mintha megakadt volna a tű a bensejében forgó lemezjátszón.

Fényes Elek munkája, a *Magyarország geográfiai szótára* szerint 1851-ben a Torontál vármegye Csene járásában fekvő Bobda községet „lakja 1056 n. e. óhitű", vagyis 1056 Rómával nem egyesült, görög keleti vallású lélek. Negyven év múltán a Pallas Nagylexikon oláh és német lakosokról ad hírt, szám szerint 1407-ről. Újabb tizenhét év elteltével, amikor a bazilika elkészül, németek még biztosan élnek Bobdán, egyikük emléktáblája ma is látható a bejárat mellett, legalábbis amikor arra jártam, még látható volt. Ők éppenséggel lehettek katolikusok. Viszont biztosan nem lehettek sokan. Valóban jogosan merül hát föl a kérdés:

kinek és mi célból épült az esztergomi bazilika kicsinyített másolata ott, az Isten háta mögött?

Csávossy Gyula, beszélik, nemcsak templomot, de kastélyt is épített az akkoriban Papd néven ismert községben. Mára semmi sem maradt belőle, emlékét csak a legenda és a világháló őrzi. Az a sors jutott osztályrészéül, ami a családnak a közeli Csávoson álló, még az Enrdődyektől vásárolt udvarházának: az enyészet. Manapság a csávosi kúriából nem találni egyebet, mint az istálló néhány düledező falát. A kalandor hajlamúak, bónusz gyanánt, ha megküzdenek a bozóttal, a családi kriptát is megszemlélhetik. Temetkezni azonban Gyula báró nem ott, sokkal inkább Bobdán akart (a templom egyik oldalsó ablakán be is pillanthattam a sírkamrába) – ezért építtette volna ezt a haláltusájában is lenyűgöző építményt?

– Mauzóleumnak, a porhüvelye örök lakásának szánta az épületet – tettem föl a költői és túlzottan patetikus kérdést magamnak és Júliának, miután befejeztem a beszámolót –, és csak 1911-ben bekövetkezett halála után kezdték templomként használni?

Egy 1910 körül kiadott, *Báró Csávosi Mausoleum* feliratú képeslap ezt a teóriát látszik erősíteni. A hívek kezdetektől fogva föltűnő hiánya ugyancsak.

Az bizonyos, hogy nem sokkal azután, hogy Esztergom Minor elkészült, már miséket celebráltak benne. Templommá lett, bárminek is készült. A halál és az élet békésen megfért benne sokáig.

– Ahogy néhány évvel ezelőtt föltekintettem a bús düledékekre, nem hunyhattam szemet afölött, ahogy a halál kiszorítja az életet, és immár vitathatatlanul a romlás, az elmúlás az úr. A templom környékén bozót, a háta mögött kicsike művelt földdarab: krumpli, répa, zöldség. Konyhakert a senki földjén…

Lám, mégis akad sarjadó élet az exitus árnyékában, tettem hozzá gondolatban.

– Az utolsó mise 1983 körül lehetett itt, három évtizeddel ezelőtt – emlékezett az atya.

Közben megmásztuk a lépcsőket, nyílt a nagy faajtó. Elképesztő látvány tárult elénk: a padsorok a lecsupaszított oltár elé halmozva egymás hegyére-hátára, a kupola számos ponton beszakadva, fészkeikről fölzavart galambok röpködnek a fejünk körül, a padlón néhol lábszárközépig ér a guanó. Az egyik fal mellett két darab Szent Mihály lova: a kisebbik a gyerek, a nagyobbik a felnőtt holttestek szállítására szolgált egykor. A bejárattól jobbra súlyos, régi faasztalok, egyik fiókjukban egyházi énekek kottái, német és latin nyelven, némelyik kézzel írva. A harangtoronyba vezető grádics előtt piros miseruha hever a porban. A karzat meztelen, törmelékes. Néhol több tucat letörött stukkót hánytak kupacba. A bejárattól balra eső harangtorony alsó helyiségében régi gyóntatószék, benne papi öltözetek. Üres ásványvizes flakonok, műanyagpoharak hevernek szerteszét, az ablakok beverve, az örökmécs felfüggesztésére szolgáló kötél árván csüng alá. A sekrestye rég beomlott, az oratóriumra nem lehet följutni, az odavezető ajtó előtt akadály tornyosul: szépen faragott padokból összeábdált barikád. A galambok izgatottan röpködnek, idegesítik őket a behatolók, azaz mi.

– Fáj a lelkem – motyogta az atya, miközben az egykoron az oltáriszentséget tároló szekrénykét vizsgálta. Egyik ajtaja letépve, a szekrényben, Krisztus teste helyett összegyűrt műanyagpohár…

– Ez a falu is erre a sorsra jut – jegyezte meg Júlia.

– Minden erre – bölcselkedtem, de menten bele is pirultam. Még mindig éreztem a szokatlan pátoszt a zsigereimben.

Júlia fölállt, elpakolt az asztalról, elmosogatott. Én csak ültem, pedig szerettem volna segíteni. Olyan suta ez a megtalált napló, gondoltam. Ha olvasom valahol, zavar a közhelyessége.

– Igen ám, csakhogy az élet közhelyes – mondta Gyuri, a rovatvezetőm talán évekkel, de lehet, hogy csak hónapokkal ezelőtt. Az egyik új kolléga cikkén vitatkoztunk. A fiatal lány rendkívül eredeti akart lenni, de csak eredeti módon lett közhelyes.

– Egy másik ősöm történetét is elkezdtem írni – buggyant ki belőlem, hogy eltereljem a figyelmet a közhelyekről és a közhelyes nyavalygásomról.

Júlia beletörölte a kezét a konyharuhába, és érdeklődve, várakozón nézett rám. Mesélni kezdtem Igaz Gerőről.

Kő Boldizsár: Emlékező fák – az abai Kálvária út avatása, 2007. április 21-én (Fényképezte: Molnár Zoltán)